

Anastazja Gajda

Europejski nakaz aresztowania a ochrona praw jednostki

Decyzja ramowa w sprawie europejskiego nakazu aresztowania (dalej jako ENA) została wprowadzona do unijnego porządku prawnego w celu uproszczenia i przyśpieszenia procedury wydawania przez państwa członkowskie Unii Europejskiej osób ściganych. Oznacza to niewątpliwie ograniczenie procedur administracyjnych towarzyszącym tradycyjnej procedurze ekstradycyjnej. Do rozważenia pozostaje jednak, czy nie powoduje to w jakimś zakresie ograniczenia niektórych fundamentalnych praw jednostki (tj. osoby ściganej) w zakresie zatrzymania, aresztowania i innych form pozbawiania wolności, a także prawa do rzetelnego i uczciwego procesu. Pewne prawa dla jednostek mogą wynikać też z samej decyzji ramowej. Wywołują one bowiem skutek pośredni, czyli możliwość uzyskania przez jednostki zgodnej wykładni prawa krajowego.

1. Geneza europejskiego nakazu aresztowania

Źródłem decyzji ramowej w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między państwami członkowskimi (dalej jako decyzja ramowa)¹ należy szukać w Traktacie Amsterdamskim z 1997 r. (dalej jako TA).² Wtedy bowiem została zapoczątkowana budowa wspólnej „Przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości”.³ Kwestia realizacji tych postanowień wymagała jednak przyjęcia konkretnych środków prawnych oraz wypracowania podstaw dalszej współpracy.

Bardzo ważną rolę w rozwoju współpracy w sprawach karnych odegrały postanowienia przyjęte podczas spotkania Rady Europejskiej w Tampere w 1999 r. (dalej jako Konkluzje).⁴ Podczas tego posiedzenia zostały wyznaczone zadania, których realizacja miała przyspieszyć wolę rozwijania UE właśnie jako „Przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości”. Wezwano do szybszego osiągania celów wskazanych w TA i precyzyjniej zdefiniowano zakres współpracy. Po raz pierwszy wskazano na konieczność wzajemnego uznawania zarówno decyzji i orzeczeń sądowych, jak i zbliżenia przepisów prawnych pomiędzy państwami członkowskimi.⁵ Ma to ułatwić współpracę władz oraz wzmocnić ochronę sądową praw jednostki. Dlatego zdaniem Rady Europejskiej zasada wzajemnego uznawania powinna się stać fundamentem współpracy sądowej w Unii, i to zarówno w sprawach cywilnych, jak i karnych (por. pkt 33 Konkluzji). Takie wzajemne uznawanie decyzji państw członkowskich pozwoliłoby na umocnienie współpracy oraz ochrony praw obywateli UE, gwarantując, że orzeczenie wydane w jednym państwie nie zostanie podważone w innym państwie członkowskim.⁶ Ponadto, Rada Europejska wskazała,

że zasada wzajemnego uznawania orzeczeń powinna znaleźć zastosowanie w przypadku postanowień wydawanych przed rozpoczęciem postępowania, które umożliwia odpowiednim władzom szybkie zabezpieczenie dowodów oraz zajęcie przedmiotów, które mogą być łatwo przenoszone. Wszelkie dowody uzyskane zgodnie z prawem przez władze jednego z państw członkowskich powinny być dopuszczone w postępowaniach sądowych w innych państwach członkowskich, bez naruszania obowiązujących tam standardów (por. pkt 36 Konkluzji).

Jednocześnie, zgodnie z pkt 35 Konkluzji z Tampere, państwa członkowskie zostały zobowiązane do niezwłocznej ratyfikacji dwóch konwencji ekstradycyjnych: Konwencji

- 1 Dz. Urz. WE z 2002 r., L 190, s. 1; wyd. specj. z 2004 r., rozdz. 19, t. 6, s. 34.
- 2 Traktat Amsterdamski zmieniający Traktat o Unii Europejskiej (dalej jako TUE), Traktaty ustanawiające Wspólnoty Europejskie oraz niektóre związane z nimi akty, Dz. Urz. WE z 1997 r., C 340, s. 1.
- 3 Do katalogu celów Unii Europejskiej określonych w art. 2 TUE zaliczono m.in. „utrzymanie i rozwijanie Unii jako przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, w której zagwarantowana jest swoboda przepływu osób, w powiązaniu z właściwymi środkami w odniesieniu do kontroli granic zewnętrznych, azylu, imigracji oraz zapobieganie i zwalczanie przestępczości”.
- 4 *Presidency Conclusions, Tampere European Council, 15 and 16 October 1999*, „Bulletin EU” 1999/10 oraz *Posiedzenie Rady Europejskiej w Tampere 15-16.10.1999 r. Wnioski Prezydencji*, „Monitor Integracji Europejskiej” 2002/53, część I, s. 228.
- 5 Na temat zasady wzajemnego uznawania zob. S. Peers, *Mutual Recognition and Criminal Law in the European Union: Has the Council Got it Wrong?*, „Common Market Law Review” 2004/41, s. 5-36.
- 6 A. Górski, A. Sakowicz, *Europejski nakaz aresztowania. Między skutecznością ścigania a gwarantującą funkcją praw człowieka*, „Przegląd Policyjny” 2002/2-3, s. 55.

o uproszczonej procedurze ekstradycyjnej z 10.03.1995 r.⁷ oraz Konwencji o ekstradycji z 27.09.1996 r.⁸ Jednocześnie jednak Rada Europejska podkreśliła, że formalna procedura ekstradycyjna pomiędzy państwami członkowskimi powinna być znieśiona w stosunku do osób skazanych i uchylających się przed wymiarem sprawiedliwości. W takich sytuacjach powinna być ona zastąpiona prostym przekazaniem zgodnie z art. 6 TUE. Ponadto, Rada Europejska zwróciła uwagę na potrzebę i celowość stworzenia „szybkiej ścieżki ekstradycyjnej”, z poszanowaniem zasady uczciwego procesu.

Istotną rolę w powstaniu decyzji ramowej odegrał niewątpliwie pkt 37 Konkluzji Rady Europejskiej z Tampere. Stwierdzono w nim bowiem konieczność implementacji zasady wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych. Postulowano rozpoczęcie prac nad Europejskim Systemem Egzekucji, aby ułatwić stosowanie zasady wzajemnego rozpoznania przy poszanowaniu fundamentalnych zasad prawnych państw członkowskich.

29.11.2000 r. Rada, zgodnie z tymi wnioskami, przyjęła Program środków wdrażających zasadę wzajemnego uznawania w sprawach karnych.⁹ We wprowadzeniu do programu zostało wyraźnie podkreślone, że wzajemne uznawanie „ma na celu wzmocnienie współpracy między Państwami Członkowskimi, ale także zwiększenie ochrony praw indywidualnych”.

Jednak głównym powodem rozpoczęcia prac nad decyzją ramową były ataki terrorystyczne z 11.09.2001 r. na USA. Uświadomiły one państwu członkowskiemu konieczność podjęcia konkretnych i jednoznacznych działań legislacyjnych w zakresie zwalczania terroryzmu i karania sprawców aktów terrorystycznych.¹⁰

19.09.2001 r. Komisja Europejska przedstawiła Projekt decyzji ramowej w sprawie europejskiego nakazu aresztowania,¹¹ który proponował zastąpienie dotychczasowych instrumentów prawa europejskiego oraz dwustronnych umów dotyczących ekstradycji między państwami członkowskimi jednolitym środkiem prawnym opartym na zasadzie wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych.¹²

Na nadzwyczajnym szczycie Rady Europejskiej w Brukseli 21.09.2001 r.¹³ został przyjęty szczegółowy plan działania UE w zakresie zwalczania światowego terroryzmu.¹⁴ Potwierdzono w nim osiągnięcie politycznego porozumienia, zgodnie z Konkluzjami z Tampere, w sprawie wprowadzenia europejskiego nakazu aresztowania oraz przyjęcia jednolitej definicji terroryzmu. Uzgodniono, że taki nakaz zastąpi dotychczasowy system ekstradycji pomiędzy państwami członkowskimi. Wprowadzenie ENA powinno się przyczynić do uelastycznienia i usprawnienia dotychczasowego systemu ekstradycji pomiędzy państwami członkowskimi. Pozwoli także na bezpośrednie przekazywanie poszukiwanej osoby organom sądowym innego państwa członkowskiego, przy jednoczesnym zagwarantowaniu praw i wolności jednostek.

Ostatecznie decyzja ramowa została przyjęta 13.06.2002 r. i stanowi pierwszy konkretny środek w dziedzinie prawa karnego, wprowadzający zasadę wzajemnego uznawania, którą Rada Europejska określa jako „kamień węgielny współpracy sądowej”.¹⁵

2. Charakter prawny decyzji ramowych

Omawiana decyzja ramowa została wydana na podstawie art. 31 lit. a) i b) oraz art. 34 ust. 2 lit. b) Traktatu o Unii Europejskiej (dalej jako TUE). Stanowi instrument prawny III filara UE, tj. z zakresu współpracy policyjnej i sądowej w sprawach

karnych. Ma ona przede wszystkim służyć koordynacji przepisów ustawowych i wykonawczych państw członkowskich. Każda decyzja ramowa wiąże państwa członkowskie w odniesieniu do rezultatu, który ma być osiągnięty, ale pozostawia organom krajowym swobodę wyboru formy i środków. Wiąże się to z koniecznością implementowania decyzji ramowej do prawa krajowego. Zatem na płaszczyźnie wewnętrznej stosowane będą akty prawa krajowego, za pomocą których dokonano transpozycji w państwach członkowskich.¹⁶

Decyzja ramowa została implementowana do polskiego porządku ustawą z 18.03.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks wykroczeń.¹⁷ Weszła ona w życie z dniem uzyskania przez Polskę członkostwa w Unii Europejskiej, tj. 1.05.2004 r. Do kodeksu postępowania karnego dodano dwa nowe rozdziały: rozdział 65a regulujący sytuację, gdy ENA zostaje wydany przez sąd polski, oraz 65b odnoszący się do przypadków, gdy nakaz aresztowania wydany przez sąd innego państwa członkowskiego dotyczy osoby przebywającej w Polsce.

Swoim charakterem prawnym, decyzje ramowe są zbliżone do dyrektyw przyjmowanych w ramach I filara UE. Nie mogą one jednak wywoływać skutku bezpośredniego.¹⁸ Konsekwencją takiego sformułowania TUE jest znaczne ograniczenie roli jednostek w procesie wdrażania decyzji ramowej do wewnętrznych porządków państw członkowskich oraz ograniczenie kompetencji kontrolnych Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości (dalej jako ETS lub Trybunał) i roli sądów krajowych. Zasadnicza różnica pomiędzy wspólnotową dyrektywą a decyzją ramową jako instrumentem III filara polega na tym, że dyrektywa jest instrumentem prawa wspólnotowego, a decyzja ramowa jest instrumentem o charakterze wyłącznie prawnym międzynarodowym.¹⁹

7 Dz. Urz. WE z 1995 r., C 78, s. 2.

8 Dz. Urz. WE z 1996 r., C 313, s. 12.

9 *Programme of Measures to Implement the Principle of Mutual Recognition of Decisions in Criminal Matters*, Dz. Urz. WE z 2001 r., C 12, s. 10.

10 S. Alegre, M. Leaf, *Mutual Recognition in European Judicial Cooperation: A Step Too Far Too Soon? Case Study – the European arrest Warrant*, „European Law Journal” 2004/2, vol. 10, s. 202; K.K. Kuczyński, *Znaczenie Europejskiego Nakazu Aresztowania w zwalczaniu terroryzmu w Unii Europejskiej*, „Studia Europejskie” 2005/1, s. 63.

11 Commission of the European Communities, *Proposal for a Council Framework Decision on the European Arrest Warrant and the Surrender Procedures Between the Member States*, COM(2001)522 final/2.

12 A. Gruszczyk, *Unia Europejska wobec przestępczości. Współpraca w ramach III filara*, Kraków 2002, s. 164.

13 *Conclusions and Plan of Action of the Extraordinary European Council Meeting on 21 September 2001*, SN 140/01.

14 Szerzej na ten temat zob. F. Jasiński, *Unia Europejska wobec terroryzmu*, „Sprawy Międzynarodowe” 2002/3, s. 46; F. Jasiński, *Polityka antyterrorystyczna Unii Europejskiej po 11 marca 2004 r.*, „Sprawy Międzynarodowe” 2004/1, s. 56; R. Dziewulski, *Nadzwyczajne posiedzenie Rady Europejskiej w Brukseli (21 września 2001 r.) – odpowiedź Unii Europejskiej na zagrożenie terroryzmem*, „Biuletyn Analiz UKiE” 2001/7, s. 4.

15 Por. pkt 6 preambuły do decyzji ramowej.

16 A. Łazowski, *Źródła prawa Unii Europejskiej i ich stosowanie w państwach członkowskich w: Wymiar sprawiedliwości UE. Wybrane zagadnienia*, pod red. M. Perkowskiego, Warszawa 2003, s. 42.

17 DzU nr 69, poz. 626.

18 Szeroko na temat decyzji ramowych patrz M. Szwarz, *Decyzje ramowe jako instrument harmonizacji prawa karnego w UE*, „Państwo i Prawo” 2005/7, s. 22.

19 J. Barcz, *Europejski nakaz aresztowania – konsekwencje braku transpozycji lub wadliwej transpozycji decyzji ramowej w państwie członkowskim UE*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2005/10, s. 13.

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na wyrok ETS z 16.06.2005 r. w sprawie *Postępowanie karne przeciwko Marii Pupino*.²⁰ Trybunał odniósł się w nim do kilku bardzo istotnych kwestii. Sprecyzował bowiem zakres mocy wiążącej decyzji ramowej i potwierdził działanie w stosunku do niej zasady wykładni zgodnej prawa krajowego z prawem wspólnotowym (tzw. wykładnia zgodna)²¹ oraz dokładnie określił warunki orzekania w trybie prejudycjalnym na podstawie art. 35 TUE.

Dla rozważań zawartych w niniejszym artykule najistotniejsze są te kwestie, które dotyczyły sprecyzowania przez ETS charakteru prawnego decyzji ramowych. Trybunał dokonał bowiem wykładni art. 34 ust. 2 lit b) TUE, zgodnie z którym decyzje ramowe nie mogą wywoływać skutku bezpośredniego, tj. przyznawać uprawnień i nakładać obowiązków bezpośrednio na jednostki. Trybunał zauważył, że brzmienie art. 34 ust. 2 lit. b) TUE jest podobne do treści definicji dyrektywy, która na podstawie art. 249 akapit 3 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską (dalej jako TWE) jest wydawana w celu zbliżenia ustawodawstw i przepisów wykonawczych państw członkowskich w dziedzinach objętych zakresem zastosowania TWE. Porównując te dwa instrumenty prawne – dyrektywę wspólnotową i decyzję ramową – można jednak dostrzec znaczące różnice, zwłaszcza jeśli się weźmie pod uwagę sposoby zapewnienia ochrony uprawnień jednostek, które mogłyby one wywodzić z przepisów TUE.

Dyrektywy wspólnotowe mogą w pewnych sytuacjach wywoływać skutek bezpośredni. Bezpośrednia skuteczność przepisów prawa wspólnotowego polega na tym, że mogą być one samodzielnym źródłem praw i obowiązków jednostek. Jednostki mogą się powoływać na bezpośrednio skuteczne normy prawa wspólnotowego w postępowaniu przed sądami krajowymi i z norm tych wywodzić swoje prawa.²² Tymczasem, art. 34 ust. 2 lit. b) TUE wyraźnie wskazuje, że decyzja ramowa takiego skutku wywoływać nie może. Tak rozumiana zasada bezpośredniej skuteczności oznaczałaby brak możliwości powołania się na przepis decyzji ramowej w celu dochodzenia uprawnień z niego wynikających.²³ Wobec tego jednostki nie będą mogły uzyskiwać na ich podstawie żadnych uprawnień o charakterze praw podmiotowych.²⁴ Nie będą jej również dotyczyły reguły interpretacyjnej odnoszącej się do możliwości wywierania przez dyrektywę skutku bezpośredniego, zwłaszcza zaś obowiązku odszkodowawczego państwa w przypadku powstania po stronie podmiotów prywatnych szkód z powodu braku transpozycji lub wadliwej transpozycji dyrektywy.²⁵

Europejski Trybunał Sprawiedliwości podkreślił jednak w swoim wyroku, że „kompetencja prejudycjalna Trybunału zostałaby pozbawiona swej skuteczności (*effet utile*), gdyby jednostki nie miały prawa powoływania się na decyzje ramowe celem uzyskania przed sądem krajowym Państw Członkowskich zgodnej wykładni prawa krajowego”.²⁶ Trybunał zawęży więc maksymalnie ograniczenie zawarte w ostatnim zdaniu art. 34 ust. 2 lit b) TUE przede wszystkim do niemożliwości dochodzenia odszkodowania z tytułu szkód wyrządzonych z braku lub wadliwej transpozycji decyzji ramowej. Umacnia niewątpliwie status jednostki, potwierdzając jej prawo do uzyskania przed sądem krajowym wykładni prawa krajowego zgodnej z postanowieniami decyzji ramowej.²⁷

Trybunał rozszerzył też obowiązek dokonywania wykładni zgodnej prawa krajowego z prawem wspólnotowym na dyrektywy ramowe. Podkreśla, że „wiązący charakter decyzji ramowych, opisany takimi samymi słowami jak te użyte w art. 249

TWE akapit trzeci, nakłada na organy krajowe, w tym w szczególności na sądy krajowe, obowiązek dokonywania wykładni prawa krajowego zgodnej z prawem wspólnotowym”.²⁸ Ponadto, ETS orzekł, że „dokonujący wykładni sąd odsyłający, stosując prawo krajowe ma obowiązek dokonać wykładni tego prawa, na ile to tylko możliwe, w świetle brzmienia i celów tej decyzji ramowej”.²⁹

Trybunał przypomniał także, że Unia Europejska szanuje prawa podstawowe zagwarantowane w Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, podpisanej w Rzymie 4.II.1950 r.³⁰ Chroni także te prawa podstawowe, które wynikają z tradycji konstytucyjnych wspólnych państwom członkowskim, jako ogólne zasady prawa. Wobec tego i decyzja ramowa powinna być interpretowana w sposób zapewniający poszanowanie tych praw podstawowych (w szczególności zawartych w art. 6 ust. 2 TUE) oraz prawa do rzetelnego procesu.³¹

Wyrok ten przyznaje decyzjom ramowym możliwość wywoływania skutku pośredniego polegającego na obowiązku zgodnej wykładni prawa krajowego.³² Wyłącza natomiast możliwość wywoływania przez nie skutku bezpośredniego. Istotny problem związany z zagwarantowaniem praw jednostkom może się pojawić w sytuacji, gdy z decyzji ramowej wynikają dla nich pewne uprawnienia, a państwo członkowskie nie jest w stanie prawidłowo implementować decyzji ramowej do wewnętrznego porządku prawnego. Wykluczenie bowiem możliwości wywoływania przez decyzje ramowe skutku bezpośredniego powo-

20 Sprawa C-105/03, ECR [2005] I-5285.

21 Szeroko na ten temat w literaturze polskiej zob.: C. Mik, *Wykładnia zgodna prawa krajowego z prawem wspólnotowym w: Polska kultura prawna a proces integracji europejskiej*, pod red. S. Wronkowskiej, Kraków 2005, s. 115; K. Kowalik-Bańczyk, *Prawo wspólnotowe wykładnia prawa polskiego*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2005/3, s. 9; S. Biernat, *Wykładnia prawa krajowego w zgodzie z prawem Wspólnoty Europejskiej w: Implementacja prawa integracji europejskiej w krajowych porządkach prawnych*, (red.) C. Mik, Toruń 1998, s. 123.

22 Na ten temat zob. m.in. S. Biernat, *Prawo Unii Europejskiej a prawo państw członkowskich w: Prawo Unii Europejskiej. Zagadnienia systemowe*, pod red. J. Barcza, wyd. II, Warszawa 2003, s. 247; M. Piechocki, *Bezpośrednia horyzontalna i incydentalnie horyzontalna skuteczność dyrektyw w krajowym porządku prawnym w: Stosowanie prawa wspólnotowego w prawie wewnętrznym z uwzględnieniem prawa polskiego*, pod red. D. Kornobis-Romanowskiej, Warszawa 2004, s. 83; M. Szpunar, *Bezpośredni skutek dyrektywy w postępowaniu przed sądem krajowym. (Uwagi na tle najnowszego orzecznictwa)*, „Państwo i Prawo” 2004/9, s. 56; K. Wójtowicz, *Bezpośredni skutek przepisów prawa wspólnotowego w porządku prawnym RP*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2004/2, s. 43; M. Szpunar, *Bezpośredni skutek prawa wspólnotowego – jego istota oraz próba uporządkowania terminologii*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2005/2, s. 4.

23 M. Szwarz, *Decyzje ramowe...*, s. 31.

24 W. Czaplinski, *Obszar wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości. Współpraca w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych*, Warszawa 2005, s. 59.

25 B. Kurcz, *Dyrektywy WE i ich implementacja do prawa krajowego*, Kraków 2004, s. 223.

26 Por. pkt 38 uzasadnienia wyroku.

27 J. Barcz, *Głosa do wyroku Trybunału Sprawiedliwości WE z 16.06.2005 r. w sprawie C-105/03 Pupino*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2005/3, s. 304.

28 Por. pkt 34 uzasadnienia wyroku.

29 Por. pkt 43 uzasadnienia wyroku.

30 Tekst patrz: DzU z 1993 r. nr 61, poz. 284 ze zm. oraz *Prawo Unii Europejskiej. Materiały do nauki prawa Unii Europejskiej. Prawo stanowione w Unii Europejskiej oraz Europejska Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności*, wstęp, wybór i opracowanie J. Barcz, I. Gęsiór, Warszawa 2005, s. 862–888.

31 Por. pkt 58 i 59 uzasadnienia wyroku.

32 M. Fletcher, *Extending „indirect effect” to the third pillar: the significance of Pupino?*, „European Law Review” 2005/6, vol. 30, s. 862.

duje, że w przypadku braku działań lub podejmowanych przez państwo działań wadliwych nie powstaną uprawnienia dla jednostek, które mogłyby być dochodzone przed sądami krajowymi państw członkowskich.³³

3. Istota i najważniejsze założenia europejskiego nakazu aresztowania

Europejski nakaz aresztowania to decyzja sądowa wydana przez właściwy organ państwa członkowskiego UE w celu aresztowania i przekazania przez inne państwo członkowskie osoby, której dotyczy wniosek, w celu przeprowadzenia postępowania karnego lub wykonania kary pozbawienia wolności bądź środka zabezpieczającego.³⁴

Zgodnie z art. 31 ust. 1 decyzji ramowej od 1.01.2004 r. zastępuje ona w stosunkach między państwami członkowskimi postanowienia konwencji regulujących dotychczas ekstradycję między państwami członkowskimi.³⁵

Zastąpienie tradycyjnej procedury ekstradycyjnej pomiędzy państwami członkowskimi przez nowy system przekazywania osób między organami sądowymi ma przynieść wiele korzyści, przede wszystkim pozwoli uniknąć złożoności i ryzyka opóźnień, właściwych obecnym procedurom ekstradycyjnym. Decyzja ramowa przyczynia się także do budowania przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości UE, która powinna się opierać na zasadzie wzajemnego uznawania decyzji sądowych.³⁶

Jednocześnie na mocy postanowień decyzji ramowej zniesiono możliwość uchylenia się od wydawania własnych obywateli w celu przeprowadzenia postępowania karnego.³⁷ Przewidziano jednak dwa wyjątki od tej zasady. W art. 4 ust. 6 zawarto fakultatywną przeszkodę w wykonaniu ENA w stosunku do osoby, która jest obywatelem państwa wezwanego lub w którym stale przebywa, w celu wykonania kary pozbawienia wolności lub środka zabezpieczającego. Państwo wezwane może wówczas zdecydować, że zamiast wydania innemu państwu członkowskiemu samo zajmie się wykonaniem tej kary lub środka. Natomiast w art. 5 decyzji ramowej określono warunki, jakim może być poddany ENA przez prawo państwa członkowskiego wykonującego nakaz. Na mocy ust. 3 tego artykułu przewidziano możliwość przekazania obywatela lub osoby stale przebywającej na terytorium państwa wykonania nakazu do państwa wykonania w celu odbycia kary lub środka zabezpieczającego, które zostałyby orzeczone w stosunku do takiej osoby w państwie wydania nakazu.

Decyzja ramowa znosi przeszkodę politycznego charakteru przestępstwa, jako podstawy dla odmowy wykonania nakazu.³⁸ Stało się tak dlatego, że przeszkoda ta stanowi dziś potencjalną ochronę dla sprawców ataków terrorystycznych. Nie udało się bowiem całkowicie usunąć aktu terrorystycznego z pojęcia przestępstwa politycznego.³⁹

Na mocy postanowień decyzji ramowej wprowadzono także wyjątki od jednej z tradycyjnych zasad ekstradycyjnych, tj. zasady podwójnej karalności.⁴⁰ Polega ona na tym, że czyn stanowiący podstawę wydania musi być karalny zarówno w państwie wzywającym, jak i wzywającym. W art. 2 ust. 2 decyzji ramowej wyliczono 32 kategorie takich przestępstw, w stosunku do których został zniesiony wymóg podwójnej karalności czynu, jeśli są zagrożone w państwie wydającym nakaz karą pozbawienia wolności powyżej lat trzech. Przestępstwami tymi są m.in. udział w organizacjach przestępczych, terroryzm, han-

del ludźmi, nielegalny handel bronią, amunicją i materiałami wybuchowymi, korupcja, nielegalny obrót narkotykami, przestępstwa komputerowe, fałszowanie walut, zabójstwo, ciężkie uszkodzenie ciała, handel kradzionymi pojazdami, ściąganie haraczy i wymuszanie, gwałt czy przestępstwa podlegające jurysdykcji Międzynarodowego Trybunału Karnego. Rada Unii Europejskiej może jednak w każdym czasie jednogłośnie, po konsultacjach z Parlamentem Europejskim i zgodnie z procedurą zawartą w art. 39 ust. 1 TUE, zadecydować o dodaniu do powyższej listy innych kategorii przestępstw. Ponadto, zgodnie z art. 2 ust. 4 podstawą do wydania nakazu może się stać popełnienie czynu każdego innego niż ten, który został wymieniony w art. 2 ust. 2 decyzji ramowej. W odniesieniu do takich przestępstw wydanie jest obarczone dodatkowym warunkiem podwójnej karalności, tzn. przestępstwa, w związku z którymi wydany został nakaz, muszą być przestępstwami w kraju go wykonującym.

Kwestia zgodności rezygnacji z wymogu podwójnej karalności w art. 2 ust. 2 decyzji ramowej z zasadami ogólnymi prawa UE⁴¹ stała się przedmiotem wyroku z 3.05.2007 r. w sprawie *Advocaten voor de Wereld*.⁴² Trybunał wyraźnie podkreślił, że zniesienie wymogu weryfikacji pod kątem podwójnej przestępczości nie narusza zasady ustawowej określoności czynów zabronionych i kar (*nullum crimen nulla poena sine lege*). Decyzja ramowa, zdaniem ETS, nie ma na celu harmonizacji danych

33 A. Grzelak, *Europejski nakaz aresztowania – orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z punktu widzenia prawa Unii Europejskiej*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2005/2, s. 29.

34 Por. art. 1 decyzji ramowej.

35 Chodzi o: Europejską Konwencję o ekstradycji z 13.12.1957 r. wraz z Protokołami dodatkowymi z 1975 i 1978 r.; Europejską Konwencję o zwalczaniu terroryzmu z 27.01.1977 r. w części dotyczącej ekstradycji; porozumienie między państwami członkowskimi WE w sprawie uproszczenia i unowocześnienia metod przekazania wniosków ekstradycyjnych z 26.05.1989 r.; Konwencję o uproszczeniu procedury ekstradycji między państwami członkowskimi z 10.03.1995 r.; Konwencję o ekstradycji między państwami członkowskimi z 27.09.1996 r.; Tytuł III rozdziału IV Konwencji wykonawczej do Układu z Schengen z 19.06.1990 r.

36 Szerzej na ten temat patrz M. Plachta, *European Arrest Warrant: Revolution in Extradition?*, „European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice” 2003, vol. 11/2, s. 178–194; A. Gruszczak (red.), *European Arrest Warrant – Achievements and Dilemmas. Papers presented to the seminar held at the European Centre Natolin on 27 January 2006*, „Working Paper” 2006/3(07), European Centre – Natolin, Warszawa 2006, s. 5.

37 Szeroko na ten temat zob. m.in. Z. Deen-Racsmany, R. Blekxtoon, *The Decline of the Nationality Exception in European Extradition? The Impact of the Regulation of (Non-) Surrender of Nationals and Dual Criminality under the European Arrest Warrant*, „European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice” 2005, vol. 13/3, s. 317–363; J. Garstka, *Współpraca w sprawach karnych w: Obszar wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości Unii Europejskiej. Genez, stan i perspektywy rozwoju*, pod red. F. Jasińskiego i K. Smoter, Warszawa 2005, s. 354. Zob. także omówienie K. Kowalik-Bañczyk, „Europejski Przegląd Sądowy” 2006/11, s. 62.

38 Por. zarówno obligatoryjne przeszkody w wydaniu ENA określone w art. 3 decyzji ramowej, jak i przeszkody fakultatywne zawarte w jej art. 4.

39 A. Górski, A. Sakowicz, *Zagadnienia prawnokarne integracji europejskiej. Traktatowy chaos czy ład prawny? w: Wymiar sprawiedliwości Unii Europejskiej...*, s. 343.

40 Na temat tej zasady patrz M. Plachta, *The Role of Double Criminality in International Cooperation in Penal Matters w: Double Criminality. Studies in International Criminal Law*, N. Jareborg (eds.), Uppsala 1989, s. 84.

41 Chodziło o naruszenie dwóch zasad, tj. zasady ustawowej określoności czynów zabronionych i kar oraz zasady równości i niedyskryminacji.

42 Sprawa C-303/05, niepublikowana. W tym orzeczeniu ponadto ETS uznał, że niniejsza decyzja ramowa nie została wydana z naruszeniem art. 34 ust. 2 lit. b) TUE, a zatem jest ważna.

przestępstw w zakresie ich znamion lub kar, jakimi są zagrożone. Definicja samych typów takich czynów i wskazanie zagrożenia karą należy do kompetencji wydającego nakaz państwa członkowskiego. Państwo takie powinno jednak przestrzegać praw podstawowych i podstawowych zasad prawa, określonych w art. 6 TUE, do których zalicza się także powyższa zasada.

Odnosząc się z kolei do zasady równości i niedyskryminacji, Trybunał przypomniał, że z zasady tej wynika, by podobne sytuacje nie były traktowane w sposób odmienny, a sytuacje odmienne nie były traktowane w sposób identyczny, chyba że jest to obiektywnie uzasadnione. W odniesieniu do wyboru 32 kategorii czynów wymienionych w decyzji ramowej Rada miała prawo uznać, że, czy to z powodu samego charakteru czynu, czy też z powodu zagrożenia karą, którego górna granica wynosi co najmniej trzy lata pozbawienia wolności, powyższe czyny powodują tak duże zagrożenie dla porządku publicznego i bezpieczeństwa publicznego, że weryfikacja podwójnej przestępczości nie jest konieczna. Dlatego rozróżnienie między osobami, które popełniły czyn wskazany na liście albo inny czyn spoza listy, jest obiektywnie uzasadnione.

Trybunał uznał także, że brak precyzji definicji kategorii powyższych czynów zabronionych, który może prowadzić do niejednakowej implementacji decyzji ramowych w różnych państwach członkowskich, wystarczy wskazać, że celem tej decyzji ramowej nie była harmonizacja prawa karnego materialnego, a żaden przepis Tytułu VI TUE nie uzależnia stosowania procedury ENA od harmonizacji prawa karnego materialnego państw członkowskich.

4. Zapewnienie ochrony praw jednostki na mocy postanowień decyzji ramowej

Decyzja ramowa zawiera gwarancje praw osoby poszukiwanej nakazem. W punkcie 12 jej preambuły podkreślono, że decyzja ramowa „respektuje prawa podstawowe i przestrzeganie zasad uznanych w art. 6 Traktatu o Unii Europejskiej⁴³ oraz tych, które znajdują swoje odbicie w Karcie Podstawowych Praw Unii Europejskiej, w szczególności w jej rozdziale VI”⁴⁴.

Ponadto, żadnego z przepisów decyzji ramowej nie można interpretować jako zakazującego odmowy przekazania osoby, w odniesieniu do której ENA został wydany, gdy istnieją obiektywne przesłanki do przypuszczenia, że został on wydany w celu ścigania lub ukarania osoby ze względu na jej płeć, rasę, religię, pochodzenie etniczne, obywatelstwo, język, poglądy polityczne lub orientację seksualną lub gdy jej sytuacja może ulec pogorszeniu z powodu jednej z tych przyczyn. Decyzja ramowa pozwala też państwom członkowskim na stosowanie własnych norm konstytucyjnych, które odnoszą się do sprawiedliwego procesu, wolności zrzeszania się, prasy i słowa w innych mediach. Powyższe postanowienia niewątpliwie zapewniają prawo do rzetelnego i uczciwego procesu.

Z kolei w punkcie 13 preambuły zapisano, że „żadna osoba nie może zostać usunięta, wydalona lub ekstradowana do państwa, w którym istnieje poważne ryzyko, że zostanie ona skazana na karę śmierci, poddana torturom lub innemu niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu lub karze”. Zagwarantowano także ochronę danych osobowych przetwarzanych przy wykonywaniu tej decyzji ramowej (por. pkt 14 preambuły).

Artykuł 1 ust. 3 decyzji ramowej stanowi, że „niniejsza decyzja ramowa nie skutkuje modyfikacją obowiązku poszanowania praw podstawowych i podstawowych zasad prawa za-

wartych w art. 6 Traktatu o Unii Europejskiej”. Bezpośrednie odwołanie do art. 6 TUE pozwala zatem państwom członkowskim odmówić przekazania osoby ściganej ENA w sytuacji, gdy zostaną naruszone jej prawa, i to zarówno te wynikające z Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, Karty Praw Podstawowych UE, jak i z zasad ogólnych prawa wspólnotowego. Zatem art. 1 ust. 3 decyzji ramowej stanowi swoistą gwarancję dla poszanowania praw jednostki.⁴⁵ Należy jednak pamiętać, że państwa członkowskie, dokonując implementacji tej decyzji do swoich wewnętrznych porządków prawnych, mogą zapewniać różny standard ochrony tych praw przysługujących jednostce.⁴⁶

Jak już zostało wcześniej wspomniane, mechanizm ENA opiera się na wysokim stopniu zaufania między państwami członkowskimi. Dlatego wykonanie europejskiego nakazu aresztowania może być zawieszono tylko w sytuacji poważnego i trwałego naruszenia przez jedno z państw członkowskich zasad wynikających z art. 6 TUE, ustalonych przez Radę zgodnie z art. 7 TUE (por. pkt 10 preambuły). Traktat z Nicei⁴⁷ znacznie zmodyfikował art. 7 TUE. Wprowadził on do art. 7 nowy ustęp 1, na mocy którego Rada może stwierdzić zaistnienie wyraźnego ryzyka poważnego naruszenia przez państwo członkowskie zasad określonych w art. 6 ust. 1 TUE i udzielić temu państwu niezbędnych zaleceń (Rada stanowi o tym większością czterech piątych swoich członków po uzyskaniu zgody Parlamentu Europejskiego na wniosek jednej trzeciej państw członkowskich, Parlamentu Europejskiego lub Komisji Europejskiej).⁴⁸

43 Artykuł 6 TUE stanowi:

„1. Unia opiera się na zasadach wolności, demokracji, poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności oraz państwa prawnego, które są wspólne dla Państw Członkowskich.

2. Unia szanuje prawa podstawowe zagwarantowane w europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, podpisanej w Rzymie 4 listopada 1950 roku, oraz wynikające z tradycji konstytucyjnych wspólnych dla Państw Członkowskich, jako zasady ogólne prawa wspólnotowego.

3. Unia szanuje tożsamość narodową Państw Członkowskich.

4. Unia zapewnia sobie środki niezbędne do osiągnięcia swych celów i prowadzenia swych polityk”.

44 Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej, Dz.Urz. WE z 2000 r., C-364, s. 1. Karta została proklamowana 7.12.2000 r. w Nicei przez Radę Unii Europejskiej, Komisję Europejską i Parlament Europejski jako porozumienie międzyinstytucjonalne. Na ten temat zob. w literaturze polskiej m.in. F. Jasiński, *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej*, Warszawa 2003; S. Hambura, M. Muszyński, *Karta Praw Podstawowych*, Bielsko-Biała 2001; R. Wieruszewski, *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej w systemie międzynarodowych instrumentów ochrony prawnej w: Konstytucja dla rozszerzającej się Europy*, (red.) E. Popławska, Warszawa 2000, s. 45; J. Menkes, *Karta Praw Podstawowych UE a konstytucja Europy*, „Studia Europejskie” 2001/2, s. 25; D. Kornobis-Romanowska, *Znaczenie prawne Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2003/3, s. 185; M. Tomaszewski, *Karta Praw Podstawowych. Geneza, treść, zakres obowiązywania, próba oceny*, „Europejski Przegląd Prawa” 2005/6, s. 99.

45 N. Vennemann, *The European Arrest Warrant and Its Human Rights Implications*, „Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht” 2003/63, s. 115.

46 J. Wouters, F. Naert, *Of Arrest Warrants, Terrorist Offences and Extradition Deals: An Appraisal of the EU's Main Criminal Law Measures Against Terrorism After "11 September"*, „Common Market Law Review” 2004/41, s. 925.

47 Traktat z Nicei, Dz. Urz. WE z 2001 r., C 80, s. 1.

48 Na temat stosowania art. 7 TUE zob. *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on Article 7 of the Treaty on European Union. Respect for and promotion of the values on which the Union is based*, COM (2003)606 final, Brussels, 15.10.2003.

Należy również zwrócić uwagę na inne postanowienia decyzji ramowej, które przyznają pewne prawa osobie ściganej ENA. I tak, zgodnie z art. 11 ust. 1, jednym z takich uprawnień jest konieczność powiadomienia takiej osoby w momencie aresztowania, przez właściwy organ sądowy państwa wykonania, o ENA, jego treści oraz o możliwości wyrażania przez nią zgody na przekazanie. Osobie, której dotyczy ENA, zapewnia się także prawo do korzystania z pomocy prawnej obrońcy i tłumacza, zgodnie z prawem krajowym państwa wykonania nakazu (art. 11 ust. 2).

Artykuł ten może budzić jednak pewne wątpliwości i zastrzeżenia. Nie określa on bowiem precyzyjnie formy, sposobu poinformowania oraz czasu, w jakim powinno ono zostać wykonane. Ogólnikowe stwierdzenia dotyczą także innych praw osoby ściganej ENA, a mianowicie prawa do obrony i możliwości korzystania z pomocy tłumacza.⁴⁹ Jest to przecież bardzo ważna gwarancja, gdyż osoba aresztowana może nie być do końca świadoma swoich praw zgodnych z prawem państwa, w którym przebywa. Może także nie mieć odpowiedniej wiedzy o ich wykorzystaniu lub nie władać językiem danego państwa niezbędnym do skorzystania z nich.⁵⁰

Treści art. 11 ust. 1 decyzji ramowej odpowiada treść art. 607 k § 2 polskiego k.p.k. Zgodnie z tym przepisem, w razie otrzymania ENA prokurator przesłuchuje osobę, której nakaz dotyczy. Przed przesłuchaniem powinien ją poinformować o treści nakazu, możliwości wyrażenia zgody na przekazanie lub zgody na niestosowanie zasady specjalności. Z kolei art. 607i § 1 k.p.k. wskazuje, że w przedmiocie przekazania osoby ściganej i tymczasowego aresztowania sąd orzeka na posiedzeniu, w którym mają prawo wziąć udział prokurator i obrońca. Nie przewiduje się tutaj natomiast obecności tłumacza. Możliwe jest jednak odwołanie się w tym zakresie do art. 72 § 1 i 2 k.p.k. Osobie ściganej ENA należy zatem przyznać prawo do bezpłatnej pomocy tłumacza, jeżeli nie włada w wystarczającym stopniu językiem polskim. Poza tym tłumacz powinien być wezwany do każdej czynności z udziałem osoby ściganej.

Państwa członkowskie mają różne przepisy normujące postępowanie karne. Wszystkie one są zobowiązane do wypełniania międzynarodowych zobowiązań traktatowych, także i tych, które są wspólne dla ich systemów konstytucyjnych dotyczących ochrony praw jednostek.⁵¹ Z uwagi na to, że wszystkie państwa członkowskie są stronami Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, są one zobowiązane do przestrzegania m.in. art. 5 tej Konwencji, gwarantującego prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego, oraz art. 6, przyznającego prawo do rzetelnego procesu sądowego.

Artykuł 12 decyzji ramowej stwierdza, że w przypadku zastosowania tymczasowego aresztowania wobec osoby, przeciwko której został wystawiony ENA, organ sądowy państwa wykonania podejmuje decyzję o potrzebie utrzymania takiego aresztu, zgodnie z prawem krajowym tego państwa. Organowi temu przysługuje również prawo do zwolnienia takiej osoby z aresztu pod warunkiem jednak, że kompetentne władze państwa wezwanego podejmą wszelkie środki zapobiegające jej ewentualnej ucieczce. Decyzja ramowa milczy natomiast na temat możliwości odwołania się od decyzji sądowej przez aresztowanego czy też o uczestniczeniu przez taką osobę w postępowaniu o przekazanie „z wolnej stopy”. Zatem i ta kwestia będzie pozostawała do uregulowania w ustawodawstwie wewnętrznym każdego z państw członkowskich implementującym tę decyzję.⁵² Zgodnie z art. 607k § 3 k.p.k. ENA może być połączony

z wnioskiem o zastosowanie tymczasowego aresztowania lub innego środka zapobiegawczego. Przed zastosowaniem tymczasowego aresztowania sąd obowiązany jest wysłuchać osobę ściganą (por. art. 249 § 3 k.p.k.).

W art. 13 decyzji ramowej przewidziano postępowanie w razie wyrażenia zgody osoby aresztowanej na przekazanie oraz ewentualne zrzeczenie się przez nią prawa do skorzystania z zasady specjalności, zawartej w art. 27 ust. 2 decyzji ramowej.⁵³ Postępowanie takie powinno być prowadzone na podstawie prawa krajowego państwa wykonania i przed organem sądowym wykonania ENA. Sama zgoda na przekazanie i zrzeczenie się prawa korzystania z zasady specjalności muszą się odbyć w warunkach umożliwiających dobrowolne wypowiedzenie się. Osoba aresztowana powinna być w pełni świadoma konsekwencji takiego właśnie postępowania. Dlatego przysługuje jej prawo do korzystania z pomocy obrońcy (por. art. 13 ust. 2). Zgoda na przekazanie nie może być cofnięta, ale każde z państw członkowskich może postanowić, że zgoda i ewentualne zrzeczenie się mogą zostać odwołane zgodnie z zasadami prawa krajowego (por. art. 13 ust. 4).

Jednak w sytuacji gdy osoba aresztowana nie wyraża zgody na przekazanie na podstawie art. 13, ma ona prawo do przesłuchania przez organ sądowy państwa wykonania, zgodnie z prawem krajowym tego państwa (por. art. 14). Przesłuchanie osoby poszukiwanej ENA następuje w obecności drugiej osoby, wyznaczonej zgodnie z prawem państwa wzywającego. Ponadto, takie przesłuchanie musi się odbywać na podstawie prawa państwa wykonania ENA oraz na warunkach ustalonych w drodze wzajemnego porozumienia pomiędzy organem sądowym wydającym nakaz a organem go wykonującym (por. art. 19 ust. 1 i 2). Istnieje także możliwość, że właściwy organ sądowy wykonania wyznaczy inny organ sądowy państwa członkowskiego wydania do wzięcia udziału w przesłuchaniu poszukiwanej osoby, w celu należytego stosowania niniejszego artykułu i przestrzegania ustalonych warunków (por. art. 19 ust. 3). Zagadnienie oświadczenia woli osoby przekazywanej zostało uregulowane w art. 607i § 2 k.p.k. Przepis ten stanowi, że jeżeli osoba ścigana wyrazi taką wolę, to sąd przyjmuje od niej do protokołu oświadczenie o zgodzie na przekazanie lub o zgodzie na niestosowanie wobec niej regulacji art. 607e § 1 k.p.k., tj. zasady specjalności. Oświadczenie takie nie może być cofnięte, o czym należy pouczyć osobę ściganą. Brak takiego pouczenia daje możliwość cofnięcia oświadczenia.

Decyzja ramowa ustanawia też bardzo precyzyjnie terminy i formy wykonania ENA (por. art. 17). Procedura europejskiego nakazu aresztowania powinna być rozpoznana i wykonana dla spraw niecierpiących zwłoki i jest prowadzona odmiennie w zależności od woli osoby poszukiwanej.

49 A. Górski, A. Sakowicz, *Europejski nakaz aresztowania...*, s. 58.

50 H. Kuczyńska, *Europejski nakaz aresztowania*, „Europejski Przegląd Prawa” 2004/3, s. 89.

51 S. Allegre, M. Leaf, *Mutual Recognition in European Judicial Cooperation: A Step Too Far Too Soon? Case Study – the European Arrest Warrant*, „European Law Journal” 2004/2, vol. 10, s. 203.

52 A. Górski, A. Sakowicz, *Europejski nakaz aresztowania...*, s. 59.

53 Zrzeczenie się z zasady specjalności następuje poprzez odpowiednią notyfikację Sekretariatowi Generalnemu Rady UE. Ma to ten skutek, że nie będzie ona obowiązywała w stosunkach z państwami, które takiej notyfikacji dokonały.

W sytuacji gdy osoba aresztowana wyrazi zgodę na swoje przekazanie, decyzja w sprawie wykonania ENA zostaje podjęta w ciągu 10 dni od wyrażenia zgody (art. 17 ust. 2). W innych przypadkach ostateczna decyzja o wykonaniu ENA powinna zostać podjęta w ciągu 60 dni po aresztowaniu osoby, której wniosek dotyczy (art. 17 ust. 3).

Jeżeli szczególne warunki sprawy uniemożliwiają podjęcie decyzji w wyżej wymienionych terminach, to czas ten zostaje przedłużony o dodatkowe 30 dni. Jednocześnie sąd wezwany powinien niezwłocznie powiadomić sąd wzywający o trudnościach, podając przyczynę opóźnienia wydania decyzji. Samo przekazanie musi nastąpić najpóźniej w ciągu 10 dni po podjęciu decyzji (por. art. 23 ust. 2). Do czasu podjęcia decyzji o przekazaniu organ sądowy państwa wykonania jest uprawniony do zbadania, czy przesłanki materialne niezbędne do skutecznego przekazania osoby pozostają spełnione (art. 17 ust. 5). Każda odmowa wykonania ENA wymaga uzasadnienia (art. 17 ust. 6). Niedotrzymanie powyższych terminów powoduje, że państwo wykonania ENA jest zobowiązane poinformować o tym Eurojust podając przyczynę opóźnienia (art. 17 ust. 7).

Natomiast w art. 23 ust. 4 decyzji ramowej wskazano, że wyjątkowo przekazanie może zostać czasowo odroczone z ważnych przyczyn natury humanitarnej, np. gdy zachodzą poważne podstawy do przypuszczenia, że zagrozi to w sposób ewidentny życiu lub zdrowiu osoby, której wniosek dotyczy. W takiej sytuacji wykonanie ENA ma nastąpić w terminie możliwie najkrótszym po ustąpieniu tych okoliczności. Nie ulega wątpliwości, że przewidziane w art. 17 i 23 decyzji ramowej terminy dotyczące przekazania osoby ściganej ENA są bardzo krótkie. Budzi to obawy, czy w tak krótkim czasie można w pełni zagwarantować podstawowe prawa i wolności jednostce.⁵⁴ Treść art. 17 decyzji ramowej została implementowana do prawa polskiego przepisem art. 607m k.p.k.

Niewątpliwie jedną z gwarancji przestrzegania praw jednostki stanowi zasada *ne bis in idem*, która pojawia się w kilku w przepisach decyzji ramowej.⁵⁵ Po pierwsze, właściwy organ sądowy państwa członkowskiego wykonujący ENA obligatoryjnie odmawia wykonania nakazu, gdy z informacji, które znajdują się w jego posiadaniu jednoznacznie wynika, że w stosunku do osoby poszukiwanej zapadło już prawomocne orzeczenie państwa członkowskiego w odniesieniu do tych samych czynów. Istnieje jednak zastrzeżenie, że w przypadku skazania osoba ta odbyła już karę lub byłaby w trakcie jej odbywania bądź kara nie mogłaby być wykonana zgodnie z prawem państwa członkowskiego skazania (por. art. 3 ust. 2). Po drugie, organ sądowy wykonujący nakaz ma możliwość odmowy wykonania nakazu, gdy osoba podlegająca temu nakazowi jest ścigana w wykonującym nakaz państwie członkowskim za ten sam czyn (art. 4 ust. 2) oraz w sytuacji, gdy w stosunku do takiej osoby zapadło prawomocne orzeczenie w państwie trzecim odnośnie do tych samych czynów (art. 4 ust. 5). Zasada ta na pewno znacząco umacnia bezpieczeństwo prawne w Unii Europejskiej jednocześnie chroniąc jednostkę. Orzeczenie zapadłe w jednym państwie członkowskim uniemożliwia bowiem ponowne ściganie danej osoby za ten sam czyn w innym państwie członkowskim. Należy jednak pamiętać, że właściwe stosowanie zasady *ne bis in idem* budzi pewne trudności, dlatego była ona przedmiotem wykładni dokonywanej przez ETS.⁵⁶

Z kolei ochronę młodocianych sprawców przestępstw zapewnia art. 3 ust. 3. Osoba, której dotyczy ENA, nie może, zgodnie z prawem państwa członkowskiego wykonania, z powodu swoje-

go wieku ponosić odpowiedzialności karnej za czyn będący podstawą wydania nakazu. Warunkiem przekazania musi być osiągnięcie przez sprawcę przestępstwa odpowiedniego wieku. Zatem nieletnich sprawców czynów zabronionych nakaz nie może obejmować. Zgodnie z art. 607p pkt 4 k.p.k. odmawia się obligatoryjnie wykonania ENA, jeżeli osoba, której nakaz dotyczy, z powodu wieku nie ponosi według prawa polskiego odpowiedzialności karnej za czyny będące podstawą wydania nakazu.⁵⁷

Kolejna gwarancja praw jednostki zawarta jest w art. 5 Decyzji ramowej. W ustępie 1 tego artykułu przewidziano bowiem możliwość, że osoba, której dotyczy ENA, będzie mogła wystąpić z wnioskiem o przeprowadzenie nowego postępowania sądowego w państwie wydania nakazu i być obecna na swoim procesie, gdy nie była wezwana do osobistego stawiennictwa ani także nie była poinformowana o dacie i miejscu rozprawy, która zakończyła się wydaniem decyzji zaocznej. Z kolei ustęp 2 stwarza podstawy dla rewizji orzeczenia odnośnie do kary dożywotniego pozbawienia wolności w państwie wydającym ENA, jeżeli sprawca na taką karę zostanie skazany, za przestępstwa leżące u podstaw jego wydania. W Polsce częściową transpozycję art. 5 ust. 2 decyzji ramowej stanowi art. 607r § 1 pkt 6 k.p.k.

Mechanizm stosowany w decyzji ramowej pozwala uniknąć zbyt długiego pozostawiania aresztowanych w zamknięciu, kiedy nie wiadomo jeszcze, czy państwo wezwane godzi się na wykonanie nakazu. Osoba zatrzymana nie musi pozostawać w stanie faktycznego pozbawienia wolności w obcym państwie, w oczekiwaniu na podjęcie odpowiednich decyzji przez jego organy.⁵⁸ Organ sądowy państwa wykonania może zadecydować o zwolnieniu osoby aresztowanej, jeśli ma powody sądzić, że osoba ta nie ucieknie, nie będzie łamać prawa, niszczyć dowodów, na których istnieniu opiera się nakaz aresztowania oraz podejmuje się pozostawać do dyspozycji wymiaru sprawiedliwości (por. art. 12).

5. Wnioski

5.1. Instytucja europejskiego nakazu aresztowania stanowi bez wątpienia przełom w dotychczas istniejących standardach dotyczących stosowania procedury ekstradycji. Tworzy bowiem zupełnie nową jakość i na dzień dzisiejszy funkcjonuje we wszystkich systemach prawnych państw członkowskich UE.⁵⁹

54 J. Apap, S. Carrera, *European Arrest Warrant. A Good Testing Ground for Mutual Recognition in the Enlarged EU?*, Centre for European Policy Studies Policy Brief, 2004/46, s. 15.

55 Szerzej na ten temat zob. H. van der Wilt, *The European Arrest Warrant and the Principle ne bis in idem w: Handbook on the European Arrest Warrant*, R. Blekxtoon et al. (eds.), Haga 2005, s. 99–117.

56 Szeroko na ten temat patrz m.in.: B. Nita, *O zasadzie ne bis in idem w świetle art. 54 Konwencji wykonawczej z Schengen*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2006/7, s. 4; A. Sakowicz, A. Górski, *Bariery prawne integracji europejskiej w sprawach karnych*, „Materiały Robocze” 2005/3, s. 24.

57 Ostatnio dużo kontrowersji wzbudziła sprawa przekazania na mocy ENA do Belgii 17-letniego Adama G. Na ten temat patrz M. Hudzik, *Europejski nakaz aresztowania a nieletni sprawcy czynów zabronionych*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2006/8, s. 22.

58 H. Kuczyńska, *Europejski...*, s. 89.

59 Por. Komisja Wspólnot Europejskich, *Sprawozdanie Komisji oparte na art. 34 decyzji ramowej Rady z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między Państwami Członkowskimi (wersja poprawiona)*, Bruksela, 24.01.2006 r., KOM (2006) 8 wersja ostateczna. Zob. też House of Lords, European Union Committee, *European Arrest Warrant – Recent Developments. Report with Evidence*, „House of Lords Paper” 2006/156, s. 5.

5.2. Uproszczenie współpracy sądowej w sprawach karnych poprzez zastąpienie w ramach UE ekstradycji przekazaniem opartym na europejskim nakazie aresztowania niesie za sobą również pewne zagrożenia. W uregulowaniach tych rezygnuje się bowiem lub znacznie osłabia wiele tradycyjnych przeszkód ekstradycyjnych, które, będąc niewątpliwie elementem polityki, pełnią też rolę gwarancyjną. Należy tu wspomnieć chociażby o likwidacji przeszkody w postaci przestępstwa politycznego czy osłabieniu wymogu podwójnej karalności, a także przyspieszeniu procedury rozpatrywania nakazu, a potem wydania.⁶⁰

5.3. Mimo że ENA ma być w swoim założeniu szybszy i skuteczniejszy niż tradycyjna procedura ekstradycyjna, nie oznacza to, że prawa jednostki mają być respektowane w mniejszym stopniu. Jednak jest oczywiste, że zawsze organ sądowy danego państwa członkowskiego ma prawo odmówić wykonania ENA, gdy stwierdzi, że procedura ta łączy się z naruszeniem art. 6 TUE i praw podstawowych wynikających z tradycji konstytucyjnych wspólnych dla państw członkowskich. W rezultacie decyzja ramowa nic nie zmienia, nie wnosi nic nowego do istniejących już w UE zasad dotyczących ochrony praw przysługujących osobie podejrzanej i ściganej za popełnienie przestępstwa.

5.4. Należy zauważyć, że zawarta w decyzji ramowej zasada wzajemnego uznawania postanowień i wyroków sądowych jest wynikiem kompromisu pomiędzy państwami członkowskimi. Zakłada przecież, że wszystkie państwa członkowskie mają wzajemne zaufanie do swoich systemów wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych. Systemy te opierają się na tych samych wartościach, co zwiększa ochronę praw jednostki.⁶¹

5.5. Decyzja ramowa w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między państwami członkowskimi była pierwszym konkretnym środkiem w dziedzinie prawa karnego, wprowadzającym zasadę wzajemnego uznawania. Po tej decyzji przyjęto decyzję ramową w sprawie postanowień o zabezpieczeniu mienia i środków dowodowych.⁶²

5.6. Aby jeszcze bardziej podnieść poziom wzajemnego zaufania pomiędzy wymiarami sprawiedliwości państw członkowskich UE i w ten sposób przyczynić się do efektywniejszego stosowania zasady wzajemnego uznawania, Komisja Europejska przedstawiła Projekt decyzji ramowej w sprawie niektórych praw proceduralnych w postępowaniu karnym w Unii Europejskiej.⁶³ Obecnie projekt ten znajduje się fazie uchwalania w ramach procedury konsultacji.

Podstawowym celem tej propozycji jest wprowadzenie wspólnych minimalnych standardów dotyczących praw proceduralnych we wszystkich postępowaniach toczących się w Unii. Ma to wzmocnić prawa wszystkich osób podejrzanych o popełnienie przestępstwa karnego. Określono sześć obszarów, w których można zastosować wspólne standardy. Są to:

- prawo do pomocy prawnej zarówno przed, jak i w czasie trwania procesu;
- prawo do bezpłatnego tłumaczenia i interpretacji w przypadku nieznamoścności języka postępowania;
- obowiązek pieczy nad osobami podejrzanymi, które ze względu na swój wiek, stan umysłowy, fizyczny lub emocjonalny nie są w stanie rozumieć lub śledzić treści lub znaczenia postępowania;
- prawo do poinformowania osób najbliższych oraz pracodawcy o zatrzymaniu;
- prawo do pomocy konsularnej;
- powiadamianie podejrzanych o ich podstawowych prawach na piśmie.

Zaproponowano także ustanowienie mechanizmu oceny skuteczności niniejszej propozycji. Wszystkie państwa członkowskie są bowiem zobowiązane do gromadzenia i zapisywania informacji w celu oceny i monitorowania. Zgromadzone w ten sposób informacje zostaną wykorzystane przez Komisję Europejską przy sporządzaniu sprawozdań, które zostaną upublicznione. Ma to zwiększyć wzajemne zaufanie, ponieważ każde państwo członkowskie będzie wiedziało, że pozostałe przestrzegają prawa do bezstronnego procesu.

Summary

The European arrest warrant and assurance of the protection of individual's rights

Framework decisions are one of the legal instruments passed within the 3rd pillar of the EU. According to Art. 34(2)(b) TEU they shall be binding upon the Member States as the result to be achieved but shall leave to the national authorities the choice of form and methods. Framework Decision on the European Arrest Warrant and the Surrender Procedures between Member States of 13th June 2002 was implemented into Polish legislation by amendment of Polish Criminal Procedure Code of 1997, due to Polish accession to the European Union. The new chapters were introduced: „Chapter 65 a” and „Chapter 65 b”.

In the present article has been shown, in what manner under above-mentioned acts, the protection of rights of individual searched with the warrant is being ensured. It concerns both trial guarantees e.g. the right of defence or the right to the translator, and for guarantees resulting from the character of European Union law. According to the judgement of ECJ in the M. Pupino case framework decisions were granted with the possibility of direct effect. It means that domestic law regulations should be interpreted in the light of these decisions and in this manner individuals could be able for being granted with some rights. The status of the individual is undoubtedly strengthened because he/she receives right to obtain from national courts the interpretation of national law in conformity with framework decision.

dr Anastazja Gajda

Autorka jest adiunktem w Katedrze Prawa Europejskiego Kolegium Ekonomiczno-Społecznego Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie.

60 H. Maroń, *Integracja europejska a prawo karne*, Toruń 2003, s. 145.

61 A. Weyembergh, *Approximation of Criminal Laws, the Constitutional Treaty and the Hague Programme*, „Common Market Law Review” 2005/42, s. 1576.

62 Decyzja ramowa Rady 2003/577/WSiSW z 22.07.2003 r. w sprawie wykonania w Unii Europejskiej postanowień o zabezpieczeniu mienia i środków dowodowych, Dz. Urz. UE z 2003 r., L 196, s. 45; wyd. specj. z 2004 r., rozdz. 19, t. 6, s. 185.

63 Commission of the European Communities, *Proposal for a Council Framework Decision on certain procedural rights in criminal proceedings throughout the European Union*, Brussels, 28.04.2004, COM(2004)328 final. Na temat tego projektu zob. House of Lords, European Union Committee, *Procedural Rights in Criminal Proceedings. Report with Evidence*, „House of Lords Paper” 2005/28.